

**WSPÓŁCZESNE TENDENCJE W ROZWOJU EUROPEJSKICH
ZDOLNOŚCI OBRONNYCH W ŚWIETLE CARD - 22**
**CONTEMPORARY TRENDS IN DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN
DEFENSE CAPABILITIES IN THE LIGHT OF CARD -22**

Andrzej CIUPIŃSKI, *a.ciupinski@ujd.edu.pl*, ORCID: 0000-0001-9813-5752
Małgorzata KUŚ, *m.kus@ujd.edu.pl* ORCID: 0000-0002-6232-3863
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
Jan Dlugosz University in Czestochowa

DOI 10.5604/01.3001.0053.5918

Streszczenie: Celem artykułu jest naświetlenie problemów rozwoju europejskiego przemysłu obronnego oraz prób jego reformowania. Prezentowany tekst został opracowany na podstawie dokumentów Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, w strukturach, których funkcjonują między innymi: Sztab Wojskowy UE oraz Europejska Agencja Obrony. W 2017 roku powołano kilka instytucji, które miały na celu modernizację oraz integrację kilkuset rozproszonych europejskich przedsiębiorstw zbrojeniowych i wyposażenie ich w konkurencyjne technologie. Ważną rolę w tej dziedzinie odgrywają Europejski Fundusz Obrony oraz Roczny Skoordynowany Przegląd Obronny (CARD). W 2022 r. procesy integracyjne w dziedzinie obronności zostały przyspieszone z powodu agresji Rosji przeciwko Ukrainie, a także po przyjęciu nowej strategii bezpieczeństwa Unii Europejskiej zwanej „Kompasem Strategicznym”. Europejska Agencja Obrony opublikowała także rezultaty i wnioski CARD 2022.

Słowa kluczowe: przemysł, obrona, współpraca, konkurencja, modernizacja

1. Wstęp

Przemysł obronny jest ważnym sektorem przemysłu dla zdecydowanej większości państw członkowskich Unii Europejskiej. Produkcja obronna prowadzona jest w ponad

Abstract: The aim of the article is to highlight the problems of development of the European defense industry, and the attempts to reform it. The presented text was prepared on the basis of documents of the European External Action Service, in the structures of which they function, and among others the EU Military Staff and the European Defense Agency. In 2017, several institutions were established to modernize and integrate several hundred dispersed European defense companies and equip them with competitive technologies. The European Defense Fund and the Coordinated Annual Review on Defense (CARD) play an important role in this area. In 2022, integration processes in the field of defense were accelerated due to Russia's aggression against Ukraine, as well as after the adoption of a new European Union security strategy called the Strategic Compass. The European Defense Agency has also published the results and conclusions of CARD 2022.

Keywords: industry, defense, cooperation, competition, modernization

1. Introduction

The defence industry is a significant sector of industry for decisive majority of the European Union member states. Defence production is conducted in more than 2.5

2,5 tys. małych i średnich przedsiębiorstw, zatrudniających ponad 460 tys. pracowników. W 2020 r. europejski sektor obronności osiągnął obroty w wysokości 119 mld EUR. Oprócz względów społecznych i finansowych ważną rolę odgrywają elementy gospodarcze i technologiczne, które w całości kształtują wpływają na konkurencyjność europejskiego przemysłu.

thousand small and medium companies employing more than 460 thousand workers. In 2020 the European defence sector traded on the level of EUR 119 billion. Apart of the social and financial reasons the economic and technological aspects are also significant for the overall competitiveness of the European industry.

Zasadniczym utrudnieniem w rozwoju europejskich zdolności obronnych jest niechęć państw członkowskich do intensywnej i stałej współpracy w sferze przemysłu obronnego, co wywiera negatywny wpływ na utrzymanie zdolności technologicznych oraz zaspokojenie potrzeb w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony.

The unwillingness of the member states to enter into intense and permanent cooperation in domain of the defence industry is a main obstacle in development of the European defence capacities, what has a negative impact into the upholding of technological capacities and fulfilment of demands in sectors of security and defence.

Zasadniczym utrudnieniem w rozwoju europejskich zdolności obronnych jest niechęć państw członkowskich do intensywnej i stałej współpracy w sferze przemysłu obronnego, co wywiera negatywny wpływ na utrzymanie zdolności technologicznych oraz zaspokojenie potrzeb w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. W XXI wieku około 80% zamówień w dziedzinie obronności oraz 90% w zakresie badań i technologii bazowało na krajowym potencjale przemysłowym, co było kosztowne oraz skutkowało szkodliwą konkurencją. Instytucje Unii Europejskiej dążyły do tworzenia zespołów kooperacyjnych i wspierały środkami finansowymi współpracę narodowych przemysłów obronnych. Szczególnie aktywne w tym zakresie były: Parlament UE, Rada, Komisja Europejska oraz Europejska Agencja Obrony (EDA - Eu-

The unwillingness of the member states to enter into intense and permanent cooperation in domain of the defence industry is a main obstacle in development of the European defence capacities, what has a negative impact into the upholding of technological capacities and fulfilment of demands in sectors of security and defence. In the 21st century ca. 80% of orders in defence sector and 90% in sector of research and technology were based on the domestic industrial potential what was expensive and resulted in a harmful competition. Institutions of the European Union tried to create cooperating teams and provided the financial assistance for cooperation of national defence industries. Parliament of the European Union, and the European Council, and Commission, and the European Defence Agency (EDA) were

ropean Defence Agency). Ustalenie priorytetów następuje w korelacji z państwami członkowskimi w procesie przygotowania planu rozwoju zdolności (CDP – Capability Development Plan), zawierającym listę obszarów zdolności, w których zidentyfikowano braki w UE i państwach do niej należących i gdzie współpraca międzynarodowa może pomóc w wypełnieniu niedostatków (Keppe, 2018).

Pierwszy plan rozwoju zdolności opracowano w 2008 r., a następnie co kilka lat modyfikowano w 2011, 2014 i 2018 r. Koordynatorem i głównym twórcą CDP jest EDA, przy ścisłej współpracy z jej państwami członkowskimi i zaangażowaniu Komitetu Wojskowego UE (EUMC – European Union Military Committee) oraz Sztabu Wojskowego UE (EUMS - European Union Military Staff) (Platforma 2018). Efektem ostatniej nowelizacji CDP w czerwcu 2018 r. było określenie 11 europejskich priorytetów rozwoju zdolności. Były one wynikiem dogłębnej oceny przeprowadzonej na podstawie zadeklarowanych wkładów państw członkowskich, EUMC i EUMS w zakresie tendencji krótko-, średnio- i długoterminowych: analizy niedoborów zdolności i wniosków wyciągniętych z ostatnich operacji prowadzonych w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO). Oceniano planowane zdolności i potencjał przyszłej współpracy europejskiej niemal w każdej dziedzinie obronności oraz prognozowano długoterminowe trendy i potrzeby związane ze zdolnościami i technologiami do 2035 r. oraz później (Ciucci, 2021).

Aktualny Plan Rozwoju Zdolności obejmuje szerokie spektrum europejskiego potencjału obronnego. Trzy obszary poświęcone są dowodzeniu, kontroli i bezpieczeństwu cybernetycznemu, dwa dotyczą zdolności lądowych i logistyki, dwa wkraczają w obszar morski, a trzy zajmują się obszarem powietrznym. Jeden z priorytetów koncentruje

especially active in this area. The priorities are set in correlation with the member states in the process of preparation of the Capability Development Plan (CDP) which contains a list of capabilities with the identified shortages in the EU and in the membership states, and where the international cooperation may provide some remedies for these shortages (Keppe, 2018).

The first capability development plan was prepared in 2008 and it was updated by every few years in 2011, 2014 and 2018. The coordinator and main preparator of the CDP is EDA at close cooperation with the member states and the involvement of the European Union Military Committee (EUMC) and the European Union Military Staff (EUMS) (Platform 2018). The last updating of CDP in June, 2018 identified 11 European priorities on capability development. It was a result of serious studies carried out on the base of declared contributions of member states by EUMC and EUMS over the short, medium and long term tendencies, and analysis of missing capabilities, and conclusions drawn from the last operations conducted in the frame of the Common Policy of Security and Defence (CPSD). The planned capabilities were evaluated together with a potential of the future European cooperation in almost each sector of defence, and the long term trends and demands were prognosed for capabilities and technologies up to 2035 and later (Ciucci, 2021).

Currently binding Capability Development Plan encompasses a wide spectrum of the European defence potential. Three areas are focused on the command, control and cyberspace security, and two relate to the capabilities of land forces and logistics, and two refer to sea domain, and three to the aerial space. One of the priorities is focused on the interdisciplinary capabilities (Prioritisation

się na możliwościach interdyscyplinarnych (Prioritisation 2018). Między priorytetami nie ma hierarchizacji. Oczekuje się, że uzgodnione tematy, mające na celu generowanie wspólnych projektów, przyczynią się do zlikwidowania zidentyfikowanych luk w zdolnościach. W tym celu proces wdrażania CDP jest wspierany przez tak zwane „Przypadki kontekstu strategicznego” (SCC, 2022), które dla każdego z priorytetów określają główne cechy, szanse i wyzwania. Inicjatywy te, choć odrębne, przyczyniają się do osiągnięcia tego samego celu - zwiększenia zdolności poprzez pogłębienie współpracy europejskiej, a tym samym wzmocnienie zdolności Unii do przyjęcia większej odpowiedzialności jako gwaranta bezpieczeństwa oraz do zwiększenia jej strategicznej autonomii i swobody działania. Roczne przeglądy obronności UE przyczynią się do weryfikacji przyjętych założeń oraz aktualizacji planowania przedsięwzięć europejskiego przemysłu obronnego.

2. Reformy Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony UE 2016–2020

W następstwie przyjęcia Globalnej Strategii Unii Europejskiej w 2016 r. uruchomiono ważne inicjatywy obronne, aby wspierać europejską współpracę w dziedzinie obronności, podnosząc poziom ambicji Unii Europejskiej w zakresie bezpieczeństwa i obrony (Shared Vision, 2016). Przeprowadzono szereg istotnych reform dotyczących sfery bezpieczeństwa i obrony oraz mających znaczący wpływ na funkcjonowanie europejskiego przemysłu obronnego (Biscop, 2017). W rezultacie debaty nad realizacją Europejskiej Strategii Globalnej instytucje Unii Europejskiej wypracowały program działań w zakresie bezpieczeństwa i obrony. Między innymi Komisja Europejska wypracowała europejski plan działań w sektorze obrony, przeznaczając na tę sferę środki finansowe, sprzyjające roz-

2018). No hierarchy was set between the priorities. It is expected that the agreed subjects, aimed to generate joint projects, will contribute to removal of identified gaps in the capabilities. For this reason the process of CDP implementation is supported by the so called „Strategic Context Cases” (SCC, 2022) defining the main features, chances, and challenges for each priority. These initiatives, even if independent, contribute to realisation of the same objective – increase of the capabilities through better European cooperation, and by the same boosting the Union capacities for taking greater responsibility as the security warrantor and for increasing its strategic autonomy and independence of action. The yearly revisions of the EU defence will contribute to verification of accepted assumptions and to updating the planned activities of the European defence industry.

2. Reforms of EU Common Policy of Security and Defence in 2016–2020

In consequence of acceptance of the European Union Global Strategy in 2016 some important defence initiatives were launched to support the European cooperation in domain of defence by raising the level of ambitions of the European Union for security and defence (Shared Vision, 2016). Many essential reforms were implemented in the sector of security and defence having significant influence into functionality of the European defence industry (Biscop, 2017). As a result of the debate over the execution of the European Global Strategy the institutions of the European Union elaborated a program of activities for security and defence. Among the others, the European Commission elaborated the European plan of activities on the defence sector and designated the financial as-

wojowi zdolności i zachęcające do współpracy przedsiębiorstwa przemysłu obronnego i wspierające innowacje technologiczne (Komunikat Komisji, 2017). 8 czerwca 2017 r. powołano do życia Europejski Fundusz Obronny (EDF – European Defence Found), mający na celu wspieranie inwestycji we wspólne prace badawcze poświęcone wyposażeniu obronnemu oraz nowoczesnym technologiom obronnym (Koziej, 2017). Na podstawie przeprowadzonych badań Komisja Europejska wypracowała plan działań dotyczący podniesienia poziomu obronności (Plan 2022).

Na lata 2021–2027 dla Europejskiego Funduszu Obrony przewidziano budżet 8 mld EUR, z czego 2,7 mld EUR zostało wyasygnowanych na wspólne badania w sferze bezpieczeństwa i obrony, a 5,3 mld EUR – na rzecz wspólnych projektów rozwijania zdolności. Uzupełnieniem i wzmocnieniem przedsięwzięć państw członkowskich jest współpraca między firmami i podmiotami badawczymi w UE w dziedzinie badań i rozwoju. EFO wspiera także projekty oparte na współpracy w całym cyklu badawczo-rozwojowym. Środki przewidziane na doskonalenie zdolności obronnych UE powinny być wykorzystywane zgodnie z CDP. CDP określa perspektywę rozwoju z punktu widzenia pożądaných zdolności obronnych państw członkowskich. Jest on cyklicznie aktualizowany, ponieważ efektywna unijna współpraca w dziedzinie obronności wymaga od uczestniczących krajów wyboru priorytetów, którym chcą poświęcić swoje wysiłki i ograniczone zasoby. EDA zajmuje się ustalaniem priorytetów w obszarach rozwoju zdolności, badań obronnych oraz umiejętności, technologii i zdolności wytwórczych.

Mechanizmem służącym do wyeliminowania różnic w zakresie narodowych cykli planowania obronnego i rozwoju zdolności obronnych jest skoordynowany roczny przegląd w zakresie obronności (Coordinated An-

sets for it to promote development of capabilities, and to encourage the companies of defence industry to cooperation, and to assist technological innovations (Commission Communicate, 2017). On 08 June, 2017 the European Defence Fund (EDF) was established to assist the investments into the common research projects for the defence equipment and modern defence technologies (Koziej, 2017). The European Commission, on the ground of performed investigations, elaborated the plan of activities for increasing the level of defence (Plan 2022).

In years 2021–2027 the European Defence Fund is budgeted at EUR 8.0 billion, and EUR 2.7 billion was assigned for the joint researches on security and defence sector, and EUR 5.3 billion for the benefit of common projects on capability development. The actions of the member states was completed and strengthened by the cooperation between companies and researching subjects in the EU in domain of researches and development. The EDF also assists projects which are based on cooperation within the overall research-development cycle. The assets allocated for improvement of the EU defence capacities have to be used according to CDP. The CDP defines the development perspectives from the point of view of demanded defence capabilities of the member states. It is regularly updated as the Union efficient cooperation in domain of defence demands that participating countries decide about the priorities to which they are prepared to dedicate their efforts and limited resources. EDA is involved in setting the priorities in domains of capability development, and defence investigations, and skills, and production technologies and capacities.

The Coordinated Annual Review on Defence (CARD) is a mechanism used for elimination of differences in national defence planning cycles and development of

nual Review on Defence, CARD). Został aktywowany w celu uzyskania lepszego przeglądu wydatków i krajowych inwestycji obronnych oraz zaangażowaniu w badania nad obronnością. Skoordynowany Roczny Przegląd Obronny stanowi podstawę do przygotowania długoterminowego unijnego planu rozwoju zdolności wojskowych w perspektywie 2025 r. Coroczne przeglądy pozwolą lepiej identyfikować niedobory i reagować na nie poprzez głębszą współpracę oraz lepsze i spójniejsze podejście do planowania (Implementation, 2016).

W gremiach politycznych i eksperckich uznano, że cykliczne skoordynowane przeglądy zdolności obronnych będą służyć państwom członkowskim w rozwijaniu zdolności niezbędnych do przeciwstawienia się i neutralizacji zagrożeń w bliższej i dalszej przyszłości. W maju 2017 r. przygotowano próbny roczny przegląd, z datą jego uruchomienia na wrzesień i założeniem zakończenia jesienią 2018 r. Europejska Agencja Obrony, we współpracy z jednostkami organizacyjnymi Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych, opracowała dokument dotyczący metodologii badań nad stanem zdolności obronnych, który konsultowano w Komitecie Wojskowym UE oraz w ministerstwach i dyrekcjach odpowiedzialnych za rozwój narodowych zdolności wojskowych, szczególnie w dziedzinie uzbrojenia. Przez kilka miesięcy prowadzono szeroko zakrojone badania i konsultacje w trzech kierunkach: planowania obronnego, wdrożenia priorytetów UE w zakresie rozwoju zdolności oraz rozwoju współpracy europejskiej. Wnioski z tych prac zostały przedstawione w końcowym raporcie, a następnie omówione podczas ministerialnej Rady Sterującej EDA. Posłużyły do przygotowania kompleksowego przeglądu na 2019 r. Jego rezultaty stanowiły podstawę dla pełnowymiarowego cyklu, który za punkt wyjścia przyjął aktualne priorytety UE w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony.

defence capabilities. It was activated to get a better outlook on spendings, and national defence investments, and on the engagement into the defence researches. The Coordinated Annual Review on Defence is a base for preparation of the Union long term military capability development plan in perspective to 2025. The annual reviews are useful for better identification of shortages and reaction into them by a deeper cooperation and a better and more coherent approach to the planning (Implementation, 2016).

Political and expert circles decided that cyclic and coordinated reviews of defence capabilities will be useful for the member states in development of capacities needed for counteraction and neutralisation of threats in the near and further future. In May 2017, a testing annual review was prepared with the starting date in September and termination date in the fall of 2018. The European Defence Agency prepared a document in cooperation with the organisational units of the European Service for External Actions on the methodology of tests for the state of defence capacities which was consulted with the EU Military Committee and the ministries and management boards responsible for development of national defence capacities, especially in domain of ordnance. Wide investigations and consultancies were conducted within a few months in three directions: defence planning, implementation of the EU priorities on capability development, and development of the European cooperation. Conclusions of these actions were presented in the final report, and next were discussed at the EDA ministerial Steering Council. They were used for preparation of a complex review on 2019. Its results constituted a base for a full-dimensional cycle which accepted the EU current priorities in domain of security and defence as a starting point. It was acknowledged that CARD will

Uznano, że CARD zapewni wiarygodność i przejrzystość ocenianych możliwości wojskowych, jakie pozostają w dyspozycji państw członkowskich UE oraz wyeksponuje politycznie i wizerunkowo europejskie zdolności obronne. Spodziewano się, że jednym z rezultatów przeglądów będzie wykrycie a następnie usunięcie występujących niedoborów, świadomość których przyczyni się do pogłębienia współpracy obronnej oraz spójniejszego i bardziej racjonalnego podejścia do planowania wydatków na obronę.

provide the reliability and transparency of evaluated military capacities which are at disposition of the EU member states, and will expose the European defence capacities in aspects of policy and image. It was expected that detection of existing shortages, and their later removal, could be one of the results of the review as the awareness of the shortages might boost the defence cooperation, and promote more coherent and reasonable approach for planning the defence expenditures.

CARD zapewni wiarygodność i przejrzystość ocenianych możliwości wojskowych, państw członkowskich UE oraz wyeksponuje europejskie zdolności obronne.

CARD will provide the reliability and transparency of evaluated military capacities of the-EU member states, and will expose the European defence capacities.

W grupie zaawansowanej współpracy obronnej znacznie większego znaczenia nabierze Europejska Agencja Obrony, jako główna instytucja zarządzająca na bieżąco tym procesem. Zarówno Rada, jak i Komisja Europejska zadeklarowały podjęcie starań o wzrost środków agencji po opuszczeniu UE przez Wielką Brytanię. Całkowity budżet agencji w 2017 r. wynosił 72,7 mln EUR, natomiast rok później wzrósł do kwoty 93,6 mln EUR. W świetle dokumentów przyjętych w 2017 roku EDA pełni funkcje swego rodzaju organu nadzorczego. Agencja ma do dyspozycji kilka instrumentów, żeby odgrywać wiodącą rolę w zakresie inicjowania i doskonalenia zdolności obronnych UE, a także poszczególnych państw (Ciupiński, Soja 2020; Ciupiński, Szlachta 2022). CARD jest mechanizmem opartym o zasady współpracy międzyrządowej, co oznacza, że uczestniczące w nim państwa zachowają całkowitą suwerenność w zakresie przekazywanych w jego ramach informacji do EDA.

The European Defence Agency will take a more significant position in the group of advanced defence cooperation as the main institution governing the current process. Both, the Council, and the European Commission have declared to initiate some steps to increase the agency assets after the Great Britain left the EU. The overall agency budget in 2017 was EUR 72.7 million, and a year later it was EUR 93.6 million. According to documents accepted in 2017 the EDA is a sort of a supervising agency. The agency has a few instruments to play a leading role in initiation and improvement of defence capacities in the EU and in particular countries (Ciupiński, Soja 2018; Ciupiński, Szlachta 2022). The CARD is a mechanism based on jest the principles of intergovernmental cooperation, what means that the participating countries preserve complete sovereignty regarding the information transferred to EDA under its frame.

Oprócz CDP Agencja zainicjowała i aktualnie zarządza dwoma dodatkowymi narzędziami ustalania priorytetów:

1. Nadrzędnym Programem Badań Strategicznych (Overarching Strategic Research Activities - OSRA),
2. Kluczowymi Działaniami Strategicznymi (Key Strategic Activity – KSA).

W OSRA wymieniono wspólne europejskie priorytety państw członkowskich w zakresie badań nad obronnością, a także możliwe ścieżki ich osiągnięcia. EDA i jej państwa członkowskie opracowały również taksonomię technologii obronnych OSRA, która jest schematem klasyfikacji technologii istotnych dla kontekstu wojskowego i obronnego. W taksonomii zawarte są wspólne europejskie ramy odniesienia dla technologii obronnych. Dzięki temu ułatwia ona powiązanie tematów badawczych i technologicznych ze zdolnościami obronnymi. Służy również jako narzędzie do definiowania obszarów odpowiedzialności CapTechs oraz identyfikacji działań cross-CapTech (Mazurek, 2012). Zaktualizowana taksonomia, zatwierdzona przez Radę Sterującą EDA na początku 2022 r., zawiera listę 350 tematów dotyczących technologii istotnych dla europejskiej obronności, pogrupowanych w pięciu rozdziałach KSA. Kluczowe działania będą rozwijane w oparciu o priorytety wyszczególnione w CDP i OSRA. Określone zostały umiejętności, technologie i zdolności produkcyjne, które Europa musi uzyskać, chronić i rozwijać, aby w przyszłości osiągnąć autonomię technologiczną, przemysłową i strategiczną. Jedną z powtarzających się przeszkód we wspieraniu europejskiej współpracy obronnej i wspólnego rozwoju zdolności było to, że ministerstwa obrony tradycyjnie zajmowały się planowaniem obronnym i zamówieniami w izolacji, bez znaczącej koordynacji między sobą.

„Tendencja spadkowa w kwestii wspólnych unijnych wydatków obronnych to szcze-

Despite of the CDP, the Agency has initiated and currently governs two additional tools for establishing the priorities:

1. Overarching Strategic Research Activities - OSRA,
2. Key Strategic Activities – KSA.

Common European priorities of member states on defence studies were specified in the OSRA together with possible ways for their fulfilment. The EDA and its member states also developed a taxonomy of defence technologies for OSRA, which is a classification pattern for technologies essential in military and defence contexts. The taxonomy includes common European reference frames for defence technologies. Due to that, it facilitates the linking of research and technological subjects with defence capacities. Moreover, it is used as a tool for definition of areas of responsibility for CapTechs, and identification of activities for cross-CapTech (Mazurek, 2012). The updated taxonomy approved by the Steering Board of EDA in the beginning of 2022 includes a list of 350 technological subjects which are essential for the European defence and are grouped in five chapters of the KSA. The key activities will be developed on the basis of priorities specified in the CDP and OSRA. The skills, technologies, and production capacities were specified for the Europe to be achieved, protected and developed in order to get a technological, industrial, and strategic autonomy in the future. One of permanent barriers in promotion of the European defence cooperation and common development of capabilities was that the defence ministries were traditionally dealing with defence planning and orders in isolation, without any significant coordination between them.

„A falling tendency of common Union defence spendings is a particularly worrying trend” claimed Jiří Šedivý, the execu-

gólnie niepokojący trend”, stwierdził dyrektor wykonawczy EDA Jiří Šedivý. W 2020 roku kwota przeznaczana na wspólne inwestycje państw UE była o 13 proc. niższa niż w 2019 r. 4,1 mld EUR to trzeci najniższy wynik w historii pomiarów (Krzysztozek, 2021). Jednym ze sposobów rozwiązania tego problemu było ustanowienie skoordynowanego rocznego przeglądu w zakresie obronności. CARD, prowadzony jest przez Europejską Agencję Obrony w ramach wdrażania Globalnej Strategii UE (Wspólna wizja, 2016) przy współpracy ze Sztabem Wojskowym Unii Europejskiej.

W latach 2019-2020 odbył się pierwszy cykl CARD, który zaowocował końcowym raportem i został przedstawiony ministrom obrony w listopadzie 2020 r. Zidentyfikowano w nim możliwości współpracy w zakresie rozwoju potencjału obronnego oraz badań i technologii w całym spektrum zdolności, uznanych za najbardziej obiecujące. W oparciu o ten katalog zidentyfikowanych możliwości zalecono państwom członkowskim skoncentrowanie wysiłków na sześciu określonych „obszarach szczegółowych”. Obszerny zbiór wszystkich raportów dotyczących możliwości współpracy CARD jest dostępny i stale aktualizowany w bazie danych „EU Collaboration in Defence” (EUCLID). Z CARD 2020 wynikało, że warunki współpracy wielonarodowej we wszystkich sześciu obszarach skoncentrowanych na zdolnościach są „sprzyjające”, również z perspektywy planowania czasowego. W związku z tym w sprawozdaniu stwierdzono, że można oczekiwać szerokiego udziału państw członkowskich we wspólnych projektach związanych z tymi obszarami na poziomie systemu i podsystemów, w tym poprzez powiązanie nowych, wspólnych projektów z już istniejącymi programami.

Zachęca się państwa członkowskie do pełnego wykorzystania wszystkich zidentyfikowanych możliwości współpracy, a złasz-

tywny dyrektor of EDA. In 2020 the amount dedicated to common investment of the EU countries was lower by 13% than in 2019. The amount of EUR 4.1 billion is the third lowest result in the history of records (Krzysztozek, 2021). The establishment of the coordinated annual review of defence was one of the methods for solution of this question. The CARD is carried out by the European Defence Agency in the frame of implementation of the EU Global Strategy (Common vision, 2016) at cooperation of the European Union Military Staff.

In years 2019-2020 the first cycle of CARD was performed and ended by a final report which was presented to the ministers of defence in November, 2020. It identified the possibilities of cooperation for development of the defence potential, and researches and technologies for the whole spectrum of capabilities which were accepted as the most promising. Basing on this catalogue of identified possibilities the member states were recommended to focus on six specific “particular areas”. Extensive collection of all CARD reports concerning the possibility of cooperation is available and permanently updated in data base „EU Collaboration in Defence” (EUCLID). The CARD 2020 indicated that conditions for multinational cooperation in all six areas focused on capabilities are “favourable”, regarding also the perspective of time planning. In reference to it the report stated that a wide participation of member countries is expected in joint projects connected with these areas on the levels of the system and subsystems, including an interconnection between the new joint projects and still existing programs.

The member countries are encouraged to exploit all identified possibilities of cooperation, and especially to provide information for domestic defence planners about a suc-

cza do informowania krajowych planistów obrony, w tym na temat kolejnej rundy wniosków w realizowanych w ramach Permanent Structured Cooperation (PESCO), jak również nadchodzących rocznych programów prac EFR. Wyniki raportu CARD mogą zaowocować projektami i programami finansowanymi z EDF lub PESCO (Mikusek, 2018). Kluczowe zadanie zebrania wszystkich tych informacji spoczywa na Europejskiej Agencji Obrony w kooperacji ze Sztabem Wojskowym UE. Głównymi rezultatami CARD są dwa dokumenty:

1. Analiza zagregowana CARD – (skierowana do ekspertów ds. obrony z państw członkowskich i UE) – zawierająca rezultaty przeglądu personelu. Analiza jest produktem pośrednim cyklu CARD, a wyniki są uogólnione (żadne państwo członkowskie nie jest ujawnione). Jest to przegląd głównych tendencji, prezentujący możliwości współpracy w zakresie potencjału obronnego i zawierający opinie państw członkowskich wyrażone podczas dwustronnych dialogów CARD z EDA i Sztabem Wojskowym UE. Obejmuje on również analizę sytuacji operacyjnej i braków w dziedzinie WPBiO.
2. Raport CARD – skierowany jest do decydentów politycznych, zawiera kluczowe wnioski i postulaty wynikające z zagregowanej analizy, praktyczne zalecenia i opcje generowania wspólnych projektów, aby sprostać wyzwaniom uwypuklonym w procesie skoordynowanego przeglądu.

3. CARD 2022

Drugi cykl CARD rozpoczął się w grudniu 2021 r., podczas którego każde państwo członkowskie spotkało się indywidualnie z przedstawicielami EDA i Sztabu Wojskowego UE, aby omówić swój profil obronny

cessive round of applications for works conducted in the frame of the Permanent Structured Cooperation (PESCO), and for incoming annual programs of works in the EFD. Results of the CARD report may generate some projects and programs financed from the EDF or PESCO (Mikusek 2018). The European Defence Agency in cooperation with the EU Military Staff have a crucial role in collection of all these pieces of information. Two following documents are the main results of CARD:

1. CARD aggregated analysis – (directed to defence experts in the member states and the EU) – containing the results of personnel review. The analysis is an indirect product of the CARD cycle, and the results are generalised (neither member state is pointed). It is a review of main tendencies presenting the capacities for cooperation over the defence potential and containing the opinions of member states expressed at bilateral dialogues of the CARD with the EDA and the EU Military Staff. It also includes an analysis of operational situation and shortages in domain of CPSD.
2. CARD report – directed to political decision makers, and containing key conclusions and postulates resulting from the aggregated analysis, and practical recommendations, and options of generating the joint projects aimed to cope with the challenges stressed in the process of coordinated review.

3. CARD 2022

Second cycle of CARD started in December, 2021 and each member state was meeting individually with representatives of EDA and the EU Military Staff to discuss its defence profile and related plans. The bi-

i powiązane plany na przyszłość. Dwustronne spotkania miały na celu przedyskutowanie możliwości współpracy w zakresie rozwoju zdolności europejskich i zostały indywidualnie dostosowywane do każdego państwa członkowskiego, także w obszarze badań i technologii (R&T). W następstwie dwustronnych dialogów odpowiednio w maju i październiku 2022 r. rozesłano zagregowaną analizę, a następnie końcowy Raport CARD wraz z zaleceniami.

lateral meetings were aimed to discuss possibilities of cooperation over the European capability development and were individually tailored to each member state, also in the area of research and technology (R&T). In effect of bilateral dialogues respectively in May and October, 2022 the aggregate analysis and the CARD final Report with recommendations were sent out.

W raporcie przewiduje się prawdopodobny punkt ożywienia w 2023 r., kiedy państwa członkowskie będą mogły wyjść poza niedoinwestowanie w obronność po kryzysie finansowym z 2008 r.

The report foresees that it is likely to have the point of economic progress in 2023 when the member states will be able to end the period of defence underinvestment in consequence of financial crisis of 2008.

Podczas drugiego cyklu CARD sytuacja w zakresie bezpieczeństwa w Europie uległa doniosłej zmianie w wyniku agresji Rosji na Ukrainę. Zamknięty został etap „wyciągania korzyści z pokoju”. Powrót wojny w Europie potwierdził, że państwa członkowskie muszą być w stanie zająć się konfliktem zbrojnym na dużą skalę z udziałem przeciwnika symetrycznego. Wymaga to zwiększenia zdolności i gotowości do prowadzenia pełnego spektrum zadań wojskowych, w tym operacji o dużej intensywności. W Raporcie CARD 2022 stwierdzono, że wzrost wydatków na obronę, po agresji Rosji na Ukrainę, stanowi zarówno szansę, jak i wyzwanie dla europejskiej obronności.

Z raportu wynika również, że zapowiadane dodatkowe środki mogą wypełnić istniejące od dawna luki w zdolnościach. W raporcie przewiduje się prawdopodobny punkt ożywienia w 2023 r., kiedy państwa członkowskie będą mogły wyjść poza niedo-

At the second CARD cycle the security situation in Europe has changed significantly due to the Russian aggression against Ukraine. The stage of “taking advantages from the peace” has ended. Return of the war in Europe confirmed that the member states have to be able to cope with the large scale military conflict with participation of a symmetric enemy. It requires an increase of capabilities and readiness for conducting a complete spectrum of military tasks, including operations of high intensity. The 2022 CARD Report stated that the increase of spendings for defence after the Russian aggression against Ukraine is both a chance and a challenge for the European defence.

Moreover, the report says that the announced additional assets may fill up the gaps existing in the past. The report foresees that it is likely to have the point of economic progress in 2023 when the member states will be able to end the period of defence underin-

inwestowanie w obronność po kryzysie finansowym z 2008 r. Autorzy raportu przestrzegają, że rozproszone wydatki indywidualne oraz skłanianie się ku dostawcom spoza UE, mogą pogłębić fragmentację i szkodzić wspólnym wysiłkom na rzecz zapewnienia zdolnych i spójnych europejskich sił zbrojnych. Stwierdza również, że planowanie obronne nadal odbywa się głównie w odosobnieniu, a państwa członkowskie nie są przekonane do europejskich projektów współpracy.

15 listopada 2022 odbyło się posiedzenie Rady Sterującej EDA, podczas, którego omówiono raport CARD 2022. Przy tej okazji ustalono budżet Europejskiej Agencji Obrony na 2023 r. w wysokości 43,5 mln EUR. Ponadto wytyczono ramy planowania na lata 2023–2025. Ramy określają ogólny zakres i oczekiwane rezultaty działań Agencji na korzyść państw członkowskich w planowanym okresie trzech lat. Podczas obrad Wysoki Przedstawiciel Josep Borrell powiedział: „Przesłanie z CARD jest jasne. Nie możemy tak po prostu wyjść z błędów popełnionych po kryzysie finansowym. Współpraca w dziedzinie obronności w połączeniu ze zwiększonymi wydatkami to jedyny sposób na zapewnienie Europie sił zbrojnych, zdolnych i gotowych do reagowania na każdy kryzys. Dzięki CARD mamy unikalny przegląd wysiłków w zakresie planowania obrony narodowej i rozwoju zdolności wszystkich 26 państw członkowskich EDA (CARD 2022).

Raport CARD oferuje ministrom obrony kluczowe przesłania strategiczne i polityczne, rekomendacje praktyczne i opcje generowania wspólnych projektów. Wzrost wydatków na obronę należy wykorzystać dla zaspokojenia pilnych potrzeb obronnych i zlikwidowania zidentyfikowanych luk w zdolnościach. Dokument zaleca podjęcie prac rozwojowych w perspektywie roku 2040 aby, zgodnie z wizją przedstawioną

investment in consequence of financial crisis of 2008. The authors of the report warn that the scattered individual spendings and orientation to suppliers beyond the EU may increase the fragmentation and jeopardise the joint efforts for creation of the efficient and coherent European armed forces. It is also stated that the defence planning still takes place in separation, and the member states are not convinced to the European projects of cooperation.

On 15 November, 2022 the session of EDA Steering Board was held where the CARD 2022 Report was discussed. The budget of the European Defence Agency for 2023 in amount of EUR 43.5 billion was accepted there, as well. Moreover, the planning frames were established for years 2023–2025. The frames define the general scope and expected results of the Agency activities in favour of the member states within the planned period of three years. At the debate, the High Representative Mr Josep Borrell said: „*The message from CARD is clear. We cannot simply go out from errors committed after the financial crisis. Cooperation in domain of defence in connection with the increased expenditures is the only way to provide the armed forces for Europe which can be able and ready to react against each crisis. It is due to the CARD that we have a unique review of efforts for the national defence planning and for the capability development over all 26 member states of EDA (CARD 2022).*

The CARD report offers to defence ministers some key strategic and political messages, practical recommendations and options for generation of joint projects. Increase of defence expenditures has to be used for meeting some urgent defence demands and removal of identified gaps in capabilities. The document recommends that development works have to be initiated in perspective of 2040 to elaborate a joint perspective of de-

w dokumencie pt. *Kompas Strategiczny Unii Europejskiej*, państwa członkowskie opracowały wspólną wieloletnią perspektywę rozwoju. Warto zauważyć, że Kompas traktowany jest jako pierwsza Biała Księga Unii Europejskiej dotycząca bezpieczeństwa i obrony. Został zatwierdzony przez Radę Europejską 25 marca 2022 r. Jednakże w odróżnieniu od Raportu CARD wskazywał perspektywę 2030 roku. Nowa strategia UE zaleca wykorzystanie możliwości współpracy CARD, poprzez projekty w ramach PESCO, EDF lub innych. Proponuje również konkretne projekty, np. w zakresie operacji cybernetycznych lub interoperacyjnych, taktycznych systemów dowodzenia i informacji. Wyraża także potrzebę wypełnienia krytycznych luk, takich jak strategiczny transport lotniczy, projekcja siły morskiej i wysokiej klasy systemy obrony powietrznej.

4. Wydatki na obronność - newralgiczny punkt rekonstrukcji europejskiej obrony

Państwa Europy Zachodniej zdecydowały się zrezygnować z tak zwanej dywidendy pokojowej, z jakiej korzystały przez pierwsze dwie dekady XXI wieku. Wydatki na obronność wzrosły do 214 mld EUR w 2021 r. (wzrost o 6% w porównaniu z 2020 r.) i szacuje się, że do 2025 r. wzrosną jeszcze o 70 mld EUR. Raport CARD stwierdza, że jeśli zapowiadany wzrost wydatków na obronę zostanie zrealizowany, to państwa członkowskie w 2023 r. sięgną do niewykorzystanych środków, wynikających z kryzysu finansowego i mogą w większym stopniu skoncentrować się na przyszłych potrzebach obronnych. Istnieje jednak obawa związana z indywidualnymi krajowymi wydatkami na obronę w perspektywie średnio- i długoterminowej. Ryzyko to wydaje się tym bardziej uzasadnione, jeśli poszczególne państwa będą prefe-

velopment by the member states in accordance with the vision presented in document entitled *Strategic Compass of the European Union*. It is worth to note that the Compass is treated as a first White Paper of the European Union on security and defence. It was approved by the Council of the European Union on 25 March, 2022. But it indicated the perspective of 2030, differently to the CARD Report. The new strategy of the EU recommends the exploitation of CARD's possibilities for cooperation through the projects in the frame of PESCO, EDF, or other agencies. It also proposes real projects, e.g. for cybernetic operations, or for inter-operational tactical command and information systems. It also addresses a need for filling up some critical gaps, such as the strategic air transport, projection of the sea forces, and high quality air defence systems.

4. Spending on Defence – Critical Question of European Defence Reconstruction

States of the Western Europe decided to resign from the so called peace dividend which was exploited by them in the first two decades of the 21th century. Spending on defence increased to EUR 214 billion in 2021 (increase by 6% comparing to 2020) and it is estimated that it increases still by EUR 70 billion to 2025. The CARD report states that the member states can use in 2023 the unspent assets originating from the financial crisis if the predicted increase of spending on defence is achieved to concentrate in a greater degree on future defence demands. There is anyway a concern connected with individual domestic spending on defence in the medium and long term perspective. The risk seems to be even more substantiated if the particular states will prefer the separate and ready orders from beyond the EU in-

rować odrębne, gotowe zamówienia spoza UE zamiast inwestycji długoterminowych i wielostronnych.

W sprawozdaniu stwierdzono, że współpraca członków UE w dziedzinie obronności pozostaje raczej wyjątkiem niż normą. Państwa członkowskie UE w przeważającej mierze realizują plany obronne na poziomie krajowym, a jedynie 18% wszystkich inwestycji obronnych jest realizowanych we współpracy z innymi krajami UE. Pozytywnym wskaźnikiem jest tendencja zauważona na etapie CARD 2020, wyrażająca się we wspólnym zgłaszaniu projektów PESCO. Raport stwierdza, że państwa członkowskie poszukują przede wszystkim wspólnych rozwiązań dla projektów, które są zbieżne z planami krajowymi, przynoszą korzyści przemysłowi krajowemu lub konsolidują partnerstwo strategiczne.

stead the long term and multidirectional investments.

The report states that cooperation of members of the EU in domain of defence is rather an exception than a rule. The EU member states execute the defence plans mostly on the domestic level, and only 18% of all defence investments is conducted at cooperation with other countries of the EU. A positive index is a tendency which was noticed on the stage of CARD 2020 and is represented by a joint application for PESCO projects. The report says that the member states are mostly interested in joint solutions for projects which coincide with the domestic plans, or are beneficial for the national industry, or consolidate the strategic partnership.

Europejskie mechanizmy współpracy są bardzo czasochłonne i złożone. W związku z tym wybierane są rozwiązania krajowe lub dostawcy spoza UE.

The European mechanisms of cooperation are time-consuming and complex. For that reason there are chosen some domestic solutions, or the suppliers outside the EU.

Z kolei przedstawiciele państw członkowskich zwrócili uwagę, że europejskie mechanizmy współpracy są bardziej czasochłonne i złożone, i w związku z tym wybierają rozwiązania krajowe lub dostawców spoza UE. Współpraca odbywa się głównie między sąsiednimi państwami zgodnie z wcześniej skonstruowanymi ramami współpracy. Natomiast szersze europejskie podejście nie jest preferowanym wyborem. Raport CARD stwierdza także, że główne przeszkody we współpracy wynikają ze złożoności prawodawstwa, pilnych terminów i są uzależnione od dostępności środków budżetowych, a także trudności z zaangażowaniem kompetentnych ekspertów. Wymienione czynniki utrudniają

On the other hand the representatives of the member states have stressed that the European mechanisms of cooperation are time-consuming and complex, and for that reason they decide to choose the domestic solutions, or the suppliers outside the EU. The cooperation usually takes place between the neighbour states according to earlier formulated schedules of cooperation. Nevertheless, a wider European approach is not a preferable choice. The CARD report also states that the main barriers in the cooperation result from complex legislation, urgent dates, and depend on the accessibility of budgetary assets and on difficulties for engaging the competent experts. The specified items im-

wielu państwom członkowskim pełne włączenie w unijne inicjatywy obronne.

W celu przezwyciężenia braku spójności w krajobrazie obronnym UE, w raporcie CARD 2022 wskazano potrzebę wspólnej, długoterminowej perspektywy osiągania zdolności, zbudowanych na wspólnej wizji strategicznej, dostarczonej przez *Kompas Strategiczny*. Inicjatywy obronne UE muszą być dalej osadzone w krajowych planach obronnych i dokumentach politycznych. Rezultaty przeglądów oraz zmienne uwarunkowania zewnętrzne, spowodowane wojną Rosji przeciwko Ukrainie miały istotny wpływ na postawy europejskich polityków oraz zmianę ich stanowiska w sprawie wydatków na obronność. Na grudniowym szczycie UE w 2022 r. przywódcy państw członkowskich zapewniali o gotowości do wzięcia na siebie większej odpowiedzialności za bezpieczeństwo, a szczególnie obronność. Wystosowali apel o przyspieszenie działań w zakresie zdolności. W deklaracji końcowej szczytu Rada Europejska zaapelowała o realizację ośmiu głównych zadań:

1. Szybkie przyjęcie aktu na rzecz wzmocnienia europejskiego przemysłu obronnego przez wspólne zamówienia (EDIRPA 2022) – celem tego instrumentu jest zaspokojenie najpilniejszych i najbardziej krytycznych potrzeb w zakresie produktów obronnych.
2. Wzmoczenie wysiłków na rzecz ułatwienia i koordynowania wspólnych zamówień, w tym uzupełniania zapasów w świetle wsparcia dla Ukrainy.
3. Przedstawienie w najbliższym czasie wniosku dotyczącego europejskiego programu inwestycji w dziedzinie obronności.
4. Przyspieszenie realizacji projektów w zakresie infrastruktury służącej mobilności wojskowej.
5. Uruchomienie inwestycji w obsza-

pede a full scale involvement of many member states into the Union defence initiatives.

In order to overcome the lack of coherence in the EU defence landscape, the CARD 2022 report indicates to a need for joint and long term perspective of achieving the capabilities constructed on the common strategic vision which was provided by the *Strategic Compass*. The defence initiatives must be still embedded in the domestic defence plans and political documents. The results of reviews and changed external circumstances caused by the Russia's war against Ukraine had a significant impact to the attitude of European politicians and to the change of their opinion about the spending on defence. In the EU summit in December, 2022 the leaders of member states declared the readiness for taking a greater responsibility for the security, and especially for defence. They issued an appeal to accelerate the actions for the capabilities. In the final declaration of the summit the European Council appealed for realisation of the main eight tasks:

1. Rapid approval of the Act for strengthening the European defence industry through the common orders (EDIRPA 2022) – the instrument is aimed to meet the most urgent and critical demands for defence products.
2. Intensification of efforts for facilitation and coordination of common orders, including complements of resources regarding the support to Ukraine.
3. Presentation of a conclusion, in the nearest future, concerning the European program of investments in domain of defence.
4. Acceleration of realisation of the projects regarding the infrastructure used for the military mobility.
5. Launching the investments in do-

rach warunkujących potencjał sił, w tym cyberbezpieczeństwo, łączność opartą na infrastrukturze kosmicznej oraz odporność infrastruktury krytycznej.

6. Zdecydowaną politykę UE w zakresie obrony cybernetycznej.
7. Szybkie wdrożenie unijnego zestawu narzędzi do przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym i wzmocnienie zdolności Unii do skutecznego zwalczania zagrożeń i kampanii hybrydowych.
8. Wzmocnienie cywilnego wymiaru misji Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (WPBiO).

Sformułowane powyżej postulaty, dotyczące europejskiego systemu bezpieczeństwa i obrony, są zbieżne z ocenami i wnioskami wcześniej sformułowanymi w Sztabie Wojskowym Unii Europejskiej oraz w EDA. W konfrontacji z aktualną sytuacją strategiczną nie mogą być bagatelizowane. Trzeba także zwrócić uwagę na fakt, że podobna percepcja militarnej kondycji Europy Zachodniej jest zbieżna z ocenami ekspertów i polityków Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Wnioski

Wiele ocen uzyskanych w ramach rocznych przeglądów stanowiło uzupełnienie lub potwierdzenie wcześniejszych ustaleń Komisji Europejskiej i Europejskiej Agencji Obrony. Priorytety UE w zakresie rozwoju zdolności odzwierciedlają w równym stopniu istniejące braki w zakresie zdolności w kontekście WPBiO, jak też wnioski wyciągnięte z ostatnich operacji. Wypracowano jednolite podejście wykorzystania zdolności i potencjału przyszłej współpracy zgodnie z planami krajowymi, a także uwzględniono trendy technologiczne i rozwój przemysłowy wpływający na przyszłe zdolności. Rezultaty uży-

mains deciding on the power potential, including cybersecurity, communication based on the space infrastructure, and the resistance of critical infrastructure.

6. Decisive policy of the EU on the cybernetic defence.
7. Rapid implementation of the Union's set of tools counteracting the hybrid threats and increasing the capacities of the Union for efficient fighting of hybrid threats and campaigns.
8. Strengthening the civilian brand of the mission on the Common Policy for Security and Defence (CPSD).

The postulates which were formulated above, and concerning the European system of security and defence, coincide with evaluations and conclusions which were formulated earlier in the European Union Military Staff and EDA. In confrontation with the present strategic situation they cannot be ignored. Moreover, it has to be stressed that similar perception of military condition of Europe coincides with the assessments of experts and politicians of the North Atlantic Alliance.

Conclusions

A lot of assessments received in the frame of annual reviews was a complement or confirmation of earlier statements of the European Commission and the European Defence Agency. The priorities of the EU for capability development reflect in equal degree the existing shortages for the capabilities in the context of (CPSD), and the conclusions drawn from the last operations. A uniform approach was reached on the use of the capabilities and the potential for future cooperation in accordance with the national plans, and technological trends and industrial progress affecting the future capa-

skane w wyniku dwóch rocznych przeglądów nie skłaniają do optymistycznych ocen, dotyczących kondycji europejskiego przemysłu obronnego, a szczególnie jego wewnętrznej współpracy. W związku z tym przywódcy państw członkowskich UE zobowiązali się do większej aktywności w zakresie budowy narodowych systemów obronnych w kooperacji z sojusznikami i większe inwestycje w tworzeniu industrialnego zaplecza dla tych systemów.

bilities was considered, as well. Results received in two last annual reviews are not optimistic for the condition of the European defence industry, and especially for its internal cooperation. Regarding the above, the leaders of the EU member states committed themselves to a higher activity in building the national defence systems in cooperation with the allies, and to greater investments creating an industrial background for these systems.

Literatura / Literature

- [1] Annual Report. (2019). European Defence Matters, Issue #17
- [2] Biscop, S. (2017). European Defence: What's in the CARDS for PESCO?, Security Policy Brief No. 91
- [3] Ciupiński, A., Soja, M. (2020). Europejska Unia Bezpieczeństwa i Obrony Struktury, wizje, perspektywy. Warszawa: Difin
- [4] Ciupiński, A., Szlachta, M. (2022). Europejska autonomia strategiczna w percepcji państw Europy Środkowej. Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, 20 z. 4, 23-39. DOI:10.36874/RIESW.2022.4.2
- [5] Capability Development Plan. (2018). Factsheet. www.eda.europa.eu
- [6] Ciucci, M. (2021). Przemysł obronny. Noty tematyczne o Unii Europejskiej. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/home>
- [7] CARD 2022. <https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2022/11/15/eu-defence-review-calls-for-greater-european-cooperation-to-match-defence-spending-increases>
- [8] EDIRPA 2022. European Defence Industry Reinforcement through Common Procurement Act
- [9] Implementation Plan on Security and Defence. 2016. NOTE 14392/16
- [10] Keppe, et al. (2018). Exploring Europe's Capability Requirements for 2035 and beyond. Insights from the 2018 Update of the Long-Term Strand of the Capability Development Plan, Brussels
- [11] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. (2017). Utworzenie Europejskiego Funduszu Obronnego, COM (2017) 295, Bruksela
- [12] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów (2022). Plan działania w zakresie technologii krytycznych dla bezpieczeństwa i obronności. COM/2022/61. Strasburg
- [13] Koziej, S. (2017). Polityka Bezpieczeństwa i Obrony Unii Europejskiej: od strategii globalnej do PESCO. Pulaski Policy Paper, Nr 1
- [14] Krzysztozek, A. (2021). Europejska Agencja Obrony: Państwa UE wydają rekordowe sumy na obronność. <https://www.euractiv.pl/section/bezpieczenstwo-i-obrona/news/eda-obrona-zbrojenia-sprzet-ue-raport/>
- [15] Mazurek, K. Ł. (2012). Europejska Agencja Obrony. Działalność i perspektywy. Warszawa: Uniwersytet Warszawski

- [16] Mikusek, P. (2020). Zmiany w europejskim sektorze zbrojeniowym. <https://fundacjarepublikanska.org/zmiany-w-europejskim-sektorze-zbrojeniowym/>
- [17] Prioritisation. (2018). Platforma priorytetów EDA. <https://prioritisation.eda.europa.eu/>
- [18] Report CARD 2022. <https://eda.europa.eu/publications-and-data/factsheets/factsheet-card-report-2022>
- [19] SCCs, 2022, Strategic Context Cases. www.eda.europa.eu
- [20] Europejska Służba Działań Zewnętrznych, Wspólna wizja, wspólne działanie: silniejsza Europa: globalna strategia na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej. (2017). Bruksela: Urząd Publikacji. DOI:10.2871/565395

